

# Carl Ludvig Runge – en tragisk skikkelse fra Tranquebar til Roskilde

*Af P. S. Ramanujam*

På Christian d. 4s tid var der stor efterspørgsel efter krydderier og tekstiler fra østen. I 1618 blev en ekspedition bestående af fire skibe under ledelse af den kun 24 årige Ove Gedde<sup>1</sup> sendt til Ceylon. Det lykkedes ikke Ove Gedde at etablere en handelsplads på Ceylon, men til gengæld fik han foræret byen Tranquebar på østkysten af Indien. Byen var hovedkvarter for de danske besiddelser i Indien fra 1620 til 1845. I 1790 boede der 3722 mennesker i byen<sup>2</sup> heraf 200-250 danskere<sup>3</sup>. En luthersk mission blev etableret i byen i året 1706. De fleste missionærer kom fra Halle i Tyskland.

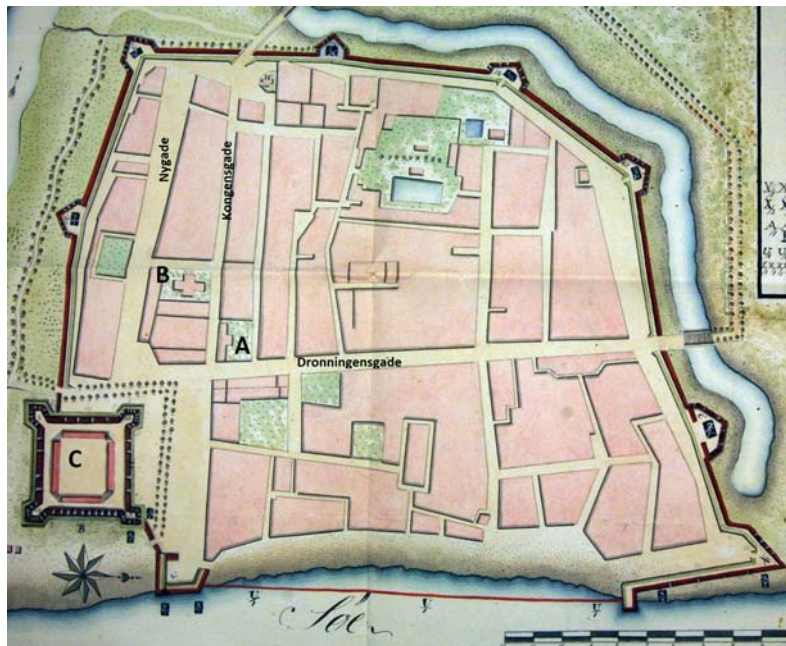
Tranquebar er i dag en by, som dækker et område på mindre end en kvadratkilometer. Den ældste danske bygning i byen er fortet Dansborg, påbegyndt af admiral Ove Gedde i 1620<sup>4</sup>. På hjørnet af Kongensgade<sup>5</sup> og Dronningensgade står Zions Kirke<sup>6</sup> fra 1701 med en kirkegård. Byen rummer også en kirke fra 1714 oprindeligt beregnet til de indfødte, bygget af de tyske missionærer, foruden adskillige andre huse fra den danske tid. Trods den lille størrelse rummede byen mange folkeslag og sprog: dansk, tysk, engelsk, fransk, portugisisk, hollandsk, armensk, latin, tamil, telugu, og maratti (modi) - og trods størrelsen var der talrige politiske intriger og konflikter, ofte med tragiske resultater. Carl Ludvig Runge var hovedpersonen i en af disse.

## **Runge i Tranquebar**

Vi ved ikke meget om Carl Ludvig Runges liv, inden han kom til Tranquebar. Han blev formodentlig født i 1749 – muligvis i Berlin (han arvede 565 Rigsdaler, som var tildelt ham i Berlin<sup>7</sup>). Kay Larsen, en dansk forfatter og historiker, skriver<sup>8</sup>, at Runge "Kom til Trankebar som Musikant (Oboist) ved Garnisonen. Antoges 16. august 1779 af Gouvernement som 'den eneste der kan synge' til klokker ved Zionskirken fra 1. september 1780". Den tidligste reference til Runge er fra 1781, fra Zions Kirkebog: "1781. Julij 12 blev Udi Forpagter hr. Sundts Huus Copuleret Kløkkeren ved Zions Meenighed Carl Ludvig Runge med Jomfrue Anna Elisabeth von Tannen"<sup>9</sup>. De fik tre børn: Sophia Magdalena (1785), Charlotte Amalia (1787), og Heindrich George (1789). I 1790 kom sønnen



Tranquebars placering i Sydindien. Kortet er fra 1795 (Charles Joppen)



Kort fra 1815 over Tranquebar. Zions Kirken er markeret med 'A', Ny Jerusalems Kirken er 'B' og Dansborg fortet er 'C'. (Rigsarkivet)

Carl Ludvig Runge til verden, men han døde imidlertid dagen efter. Fra Thomas Christian Walters<sup>10</sup> skifteprotokoller ved vi også, at i 1788 købte Runge "Eet Kruus, Toe stoere Skilderier Udi forgylde Rammer, Eet ditto (skilderi) forestillende Præsten Hans Madsen udi forgylde Rammer, Een Chinesisk Theé Potte, 1. Dusin røde og hviide Kopper, Eet Dörslag, 32. Ruuder, 1. Pallanquin, 4. Boutteljer Liquerer, 1. Dusin Sölv Thee Skeer" på auktionen. Fra folketællingen i Tranquebar i 1790 ved vi, at Runge havde et hus i Nygade, hvor han boede sammen med sin kone, tre børn og to slaver. Alt gik tilsyneladende godt for Carl Ludvig Runge.

Desværre var han "en hidsig og 'tykblodet' mand, der kunde daarlig styre sig selv", som Kay Larsen skriver<sup>11</sup>. Den 25 marts 1792 kom Runge til at undsige Missionær Johan Friderich König<sup>12</sup> på livet i selveste sakristiet i Zions Kirke. Sagen blev indklaget af König til Guvernør Peter Anker<sup>13</sup>:

*"For Det Høje Kongel. Gouvernement anmeldes ærbødig, at Klokker Runge sidst Søndag har jttret til Hr. Caemmerer<sup>14</sup> i Sacristien, at han vilde skjøde mig paa Prædikestolen, hvilket han siden med Eed ved Gud og Christus i Himlen endnu har bekræftet. Det samme har Hr. Runge paa flere Stæder i Bijen igientaget, saasom i Jens Dues nærværelse. I Gaar fortalte Hr. Buck i Deherrer Colbiörnsens og Follys overværelse, at han sammen har hørt af Hr. Runges Mund, ved Tillæg, at naar ieg sagde Amen skulle ieg faae skudt. Det høje Gouvernement ansøges underdanigst at tage saadanne Measures, hvorved Klokkerens onde Forehavende maatte blive forhindret".<sup>15</sup>*



Zions Kirken i Tranquebar, som den så ud i 2010. (Foto: Trankebar Forening)





*En palanquin - indisk bærestol. (Handels- og Søfartsmuseet)*

Efter "Reglement om Justitiens Administration samt Skifte- Behandlinger, med videre i Tranquebar og samtlige Kongelige Etablissementer i Ostindien" fra 1781, var der tre forskellige retter i Tranquebar: en almindelig byret for de hvide, en 'sorte ret' for indere og en konsistorial ret for de gejstlige. Artikel 12 i Reglementet lyder: "Naar de Geistlige skal søges for Forseelser i deres Embeder og Forhold, da anordner Gouverneuren en Consistorial-Ret, som skal bestaae af samtlige Medlemmer i Gouvernementet og 2 eller 4re af Zions Præster og Missionairer efter Sagens Nature og Beskaffenhed, som udi Sagen skal kiende og dømme". I overensstemmelse dermed besluttede guvernør Peter Anker at nedsætte en consistorial ret, bestående af Justitiarius Jacob Edward Colbiörnsen, Hof-Junker Finance-Raad Frantz Theodor Lichtenstein, Missionærer Christoffer Samuel John og Johan Peter Rottler samt Guvernement Secretair Johann Peter Hermansson som Consistorial-Skriver. Guvernøren gav også ordre til at arrestere Runge "i Castellet Dansborg til Betryggelse for Klageren Herr Missionair Koenig, samt at suspendere ham fra hans hidtil havde klokke Embede".

Et "Udskrift af den anordnede Consistorial Protocoll needsadt



Ib Andersens tegning af Nygade fra 1948. Det store hus til venstre i billedet tilhørte Palle Krag Hoff Wodschow, en bror til Runges svigersøn, Jens Jacob Wodschow. Runges hus var på højre side, lidt længere op ad gaden. (Handels- og Søfartsmuseet)

at paadømme Sagen anlagt af Fiscalen efter Höje Orden Contra den suspendede Klokker C. L. Runge" er til at finde blandt Journalsager fra 1793<sup>16</sup>. Efter protokollen blev flere vidner tilkaldt. Det første vidne var Claus Peter Buck<sup>17</sup>. Han forklarede, at Runge kaldte på ham, da han passerede Runges hus. Runge beklagede sig over, at Madame Martini<sup>18</sup> ikke ville betale ham nogle penge, som han havde til gode, og ville lægge en sag mod Madame Martini, og hvis han ikke vandt sagen, ville han skyde Præsten König for panden på prædikestolen, når præsten sagde amen.

Derefter var det August Friedrick Caemmerers tur. Hans vidneudsagn i protokoller findes på tysk med en oversættelse på dansk:

|                   |    |    |    |
|-------------------|----|----|----|
| 34. Klokker Runge |    |    |    |
| Børn i julestue   | 1. | 2. |    |
| Slaver            |    | 2. | 3. |

"Mandtallsrulle over Bijen Trankebars-Indbbyggere udi Aprill Maaned, Aar 1790", som viser, at Klokker Runge boede i Nye Gade med konen, børn i huset og slaver.



Forside af Justitsreglement i Tranquebar. (Rigsarkivet)

Søndagen den 25de Mars, da min Tour var at predike Tjysk i den Danske Kirke kom klokker Runge til mig i Sacrastien og begjyndte at fortælle mig sin Twistighed med Hr. Missionaire Koenig i henseende til nogle Pagoder<sup>19</sup>, som han endnu har tilgode hos afdøde Hr. Dr. Martini. Han klagede over undertrykkelse udi sine nærværende maadelige Omstændigheder og bad om at være ham behjælpelig at kunde faae sine Penge, ellers skeede en Ulykke, thi faaar jeg ingen Rett, saa skjyder ieg med Pistolen Hr. Koenig paa Predikestolen. Disse vare hans udtrykke.

Efter alvorlige Formaninger og skarp Irettesættelser for hans store Rettsindighed og Uforskammenhed at sige mig, saadanne ord i Guds Huus, begjyndte han at græde, forsikrede mig om sin Ærbødig-

*hed og Agt med mange Ord, men Sagen endnu en Gang saa sandt Gud lever, og Jesus Christus, som har skabt mig, skjyder ieg Hr. Koenig, om mig ingen Rett vederfares, maa giøre da med mig hvad man vil, min Ære er mig kiærere end mit Liv. Tier ieg nu, saa vil man ansee mig i heele Bijen som en slett mand, der har sógt at beróve en Enke hvad hende tilkommer, og ieg er dog ikke en saa ringe Mand, hvorpaa han viiste mig et Ar paa haanden og forsikrede at kunde blive oberst Lieutenant om han gik til Europa, og det sidste skulle han vist om nogen Tiid giøre, thi i Trankebar var for ham ikke noget meere, hans Indkomst havde gandske meeget aftaget, han maatte tilsætte Alting, o. s. w. Disse hans sidste udtrykke róbede ey lidet mangelen paa hans fulde forstand, ieg taug derfor gandske og aldeeles og befalede ham at begjnde Psalmen.<sup>16</sup>*

Næste vidne var forpagter Jens Due<sup>20</sup>. Han forklarede, at klokker Runge klagede over at have nogle penge til gode hos 'Madame Martine', og "at han vil nedskyde præsten Koenig fra prædikestolen med en pistol". Adspurgt hvad han havde imod præsten Koenig, svarede Runge, at han har været hos præsten Koenig for at få de penge, men præsten havde svaret "Sie kriegens nichts!". Til spørgsmålet om, at Runge vil "giøre sig ulykkelig derved", svarede han, "at det var ham det samme om han dóde en Dag tidligere eller sildigere".

Dernæst blev Capitaine Schlimmermann afhørt. Han meddelte at være født i Koenigsberg, af Luthersk Religion, og 34 år gammel og ikke beslægtet eller besvogret med nogen af Parterne. Han havde hørt Runge sige, at han vil skyde Missionær Koenig ihjel. Det næste vidne var Skoeleholder Sorgenfrey, 36 år gammel. Han forklarede i retten, at han havde hørt Klokker Runge sige i sit eget hus og på gaden og vejen, at han vilde nedskyde Koenig fra Prædikestolen, hvis han ikke fik betalt en fordring, som han havde tilgode hos Madame Martini, omtrent på 30 Rigsdaler.

Runge mente, at retssagen var en misforståelse. Fra fængslet ansøgte Runge om at blive fritaget for tjenesten og blive sendt tilbage til Danmark. Peter Anker besluttede, at Runge skal "forlade Cormandell-Kysten, og aldrig saalenge Præsten Hr. Koenig lever sig der lade finde".

Runge fik udbetalt sin arv og 55 Rd., som han havde betalt til Enke Cassen i betragtning af, at han ikke længere var i kongens tjeneste, og fordi han skulde forlade Tranquebar i en 'beskaffenhed af landflygtighed'<sup>21</sup>. Mens Runge sad i fængslet, døde hans kone, Anna Elizabeth, d. 9 sept. 1792<sup>8</sup>. Det blev besluttet, at børnene skulle rejse til Danmark med faderen. Imidlertid blev de bo-





*Dansborg fortet, hvor Runge sad i fængsel, set mod øst. (Foto: P.S. Ramanujam)*

ende i Tranquebar hos nogle værger. I august 1792 fik Runge udbetalt alt tilgodehavende.

### **Runge i Roskilde**

Efter ankomsten til Danmark blev Runge sat i pleje hos Stadsmusikant Sivert Ditlefsen i Roskilde. I folketællingen fra 1801, står "Carl Ludewig Ronge" "forhen Cantor i Tranquebar", som 52 aar gammel, logerende på "Monchebro 7"<sup>22</sup> (kendt som Munkebro i dag; Munkebro 7 er nu nedrevet) – Ditlefsens boede i nr. 3.

Allerede fra begyndelsen gik det galt. I et brev fra 29 november 1795, skriver H. F. Schlegel<sup>23</sup> fra København, at han

*"er bange for at deres (Runges) Handlemaade tidlig eller sildig vilde bære saa meget Præg af deres Sinds-Skröbelighed og Forfatning, at min paastand, at man ikke kunde ansee dem for at være deres Samling saa aldeles berövet, at de ikke selv vidste hvad de taler og foretager dem, hvilken ieg, som udfaldet har viist, har betient mig af for at forskaffe dem taalelige Kaar uden hensigt til deres forbrjødelse i Tranquebar, hvilken, i hvor meget man end vilde bemjykke den til deres fordeel mod ubesindighed og den gamle Kriigsmands sædvanlige udtrykk, dog sikkert vilde have berövet dem deres Frihed, naar ikke General-Major Ancker först havde givet deres Sag den Vending, at de ikke have været ved deres Samling, da de truede Missionairen Koenig, saavel i deres Embede som Cantor, som og uden for med at*



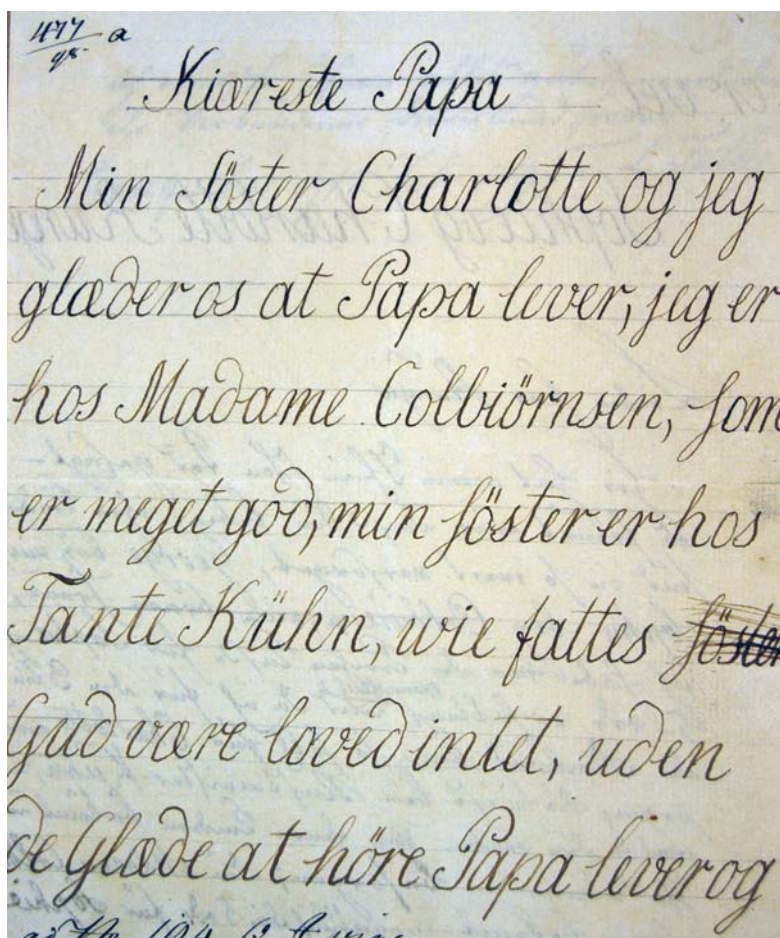
ville skjæde ham for Panden, endog naar han stoed paa Prædikestolen, og i denne deres Tale brugte saa megen ubesindighed og uforsigtighed, endog i daglig Selskab og Omgang med andre, at Koenig blev sadt i stand til, lovligen at beviise denne deres udsigelse imod ham".<sup>24</sup>

I 1797 modtog Runge et brev fra sin tolv årige datter Sophie Magdalene og Dr. Folly i Tranquebar:

Kiæreste Papa

Min søster Charlotte og jeg glæder os at Papa lever, jeg er hos Madame Colbiörnsen, som er meget god, min Søster er hos Tante Kühn<sup>25</sup>, wie fattes Gud være loved intet, uden de Glæde at höre Papa lever og er vel

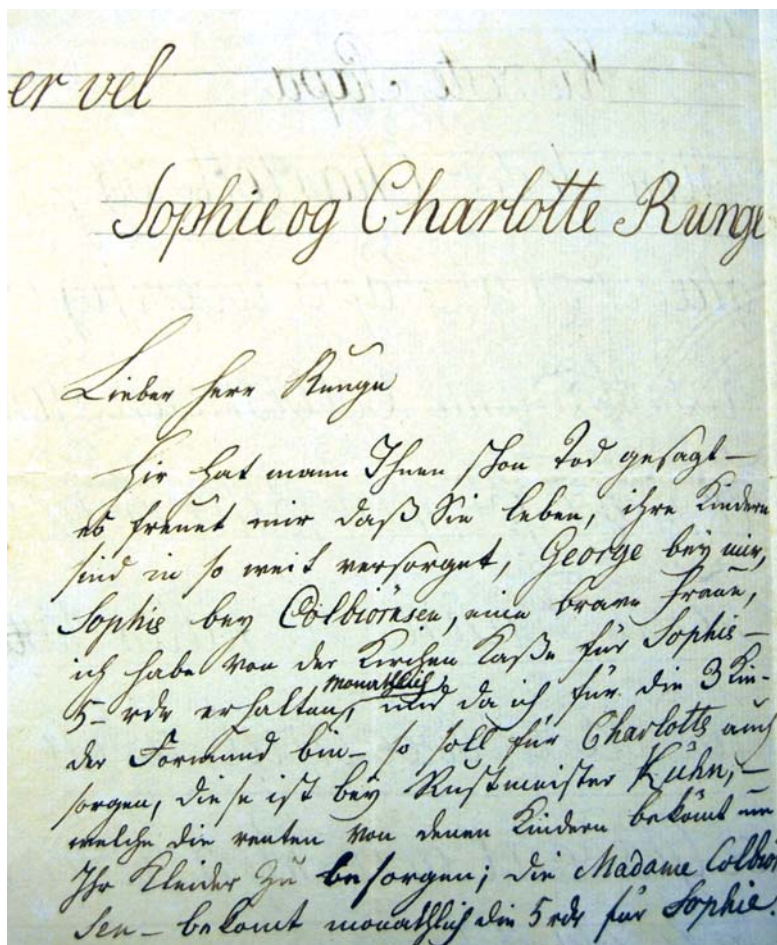
Sophie og Charlotte Runge



1797 a  
9<sup>te</sup>  
Kiæreste Papa  
Min Søster Charlotte og jeg  
glæder os at Papa lever, jeg er  
hos Madame Colbiörnsen, som  
er meget god, min søster er hos  
Tante Kühn, wie fattes søster  
Gud være loved intet, uden  
de Glæde at höre Papa lever og

Brev fra Sophie og  
Charlotte Runge, og  
fra Dr. Folly.

Brev fra Sophie og  
Charlotte Runge, og  
fra Dr. Folly.



er vel

Sophie og Charlotte Runge

Lieber Herr Runge

Hir hat manm Ihnen schon tod gesagt - es freuet mir dass Sie leben, ihre Kindern sind in so weit versorget, George bey mir, Sophie bey Colbiornsen, eine brave fraue, ich habe von der Kirchen Kasse fur Sophie 5 rdr erhalten monatlich, und da ich fur de 3 Kinder Formund bin - so soll für Charlotte auch sorgen, diese ist bey Rustmeister Kühn, - welche die renten von denen Kindern bekommt um Ihr Kleider zu besorgen; die Madame ColbiörnSEN - bekommt monatlich die 5 rdr für Sophie ich wunsche Ihnen alles gutes - und bin ihr Verbundener diener und freund.

Lieber Herr Runge

Hir hat manm Ihnen schon tod gesagt - es freuet mir dass Sie leben, ihre Kindern sind in so weit versorget, George bey mir, Sophie bey Colbiornsen, eine brave fraue, ich habe von der Kirchen Kasse fur Sophie 5 rdr erhalten monatlich, und da ich fur de 3 Kinder Formund bin - so soll für Charlotte auch sorgen, diese ist bey Rustmeister Kühn, - welche die renten von denen Kindern bekommt um Ihr Kleider zu besorgen; die Madame ColbiörnSEN - bekommt monatlich die 5 rdr für Sophie ich wunsche Ihnen alles gutes - und bin ihr Verbundener diener und freund.

T. L. Folly

Tranquebar d. 12 Febr 1797<sup>26</sup>

Desværre gik det ikke så godt for 'Papa'. I 1798, skriver Runge til myndighederne:

"Da jeg haver været Klokker ved Zions Kirke i Tranquebar, hvor jeg

*til min Skade, havde den store Ulykke at tabe mine Sandser.- Af denne Aarsag sadte Hr. General Anker mig fra mit Embede paa Grund tillige af, at jeg skulde i denne min uljkkelige Skiæbnes Medfart (have) sagt, at skjide Præsten ihjel, hvilket er mig ganske uvidende.- Herpaa forfojede jeg mig til Europa igien for at søge mig Rett hos Hans Majestet Kongen i Aaret 1793;- KammerRaad Schlegel tog mit Toj i ovenberørte Sags Anliggenhed, og paa Grund deraf, samt tillige tilskrev mig at Hans Majestæt Kongen havde forundt mig 100 rd. Pension, Men Allernaadigste Kronprinds! Skienk mig arme, saa og i Stovet djibt nedböjede Mand, Den Naade, at jeg maae /: for mine 3d. smaae Börn, der uden min Nærørelse og min Hielp, seer sig underkastet i allerdjbeste Nöd og Elendighed :/njde denne Pension i Tranquebar, saa og tillige for min heele Eyendoms Skyld, som jeg med Tanken om denne Eyendom er i den allerdjbeste Tungsin-dighed.*

*O! Allernaadigste Kronprinds, jeg tilstaaer min dengang havde Skröbelighed men Tilgiv! og skienk mig det, som jeg i Haab af en allernaadigst Bonhörelse forventer".<sup>27</sup>*

Runge var sindsforvirret, og han var bestemt ikke gode venner med Ditlefsen. Ditlefsen skriver i 1799: "...At denne Mands Tilsyn og Pleie falder mig i den senere Tid hoist besværlig, da hans uroelige Sindssvaghed, som stedse synes at tiltage, giör ham ofte indsten(?) uregierlig, og forlader ham til at udsige Trudslar imod enhver der nödsages til at modsætte sig hans gal-skaber"<sup>28</sup>. I juni 1800 skriver Runge:

*Formedelst den Ubehagelige behandlings Maade som ieg har hos Herr Detlevsen, nödes ieg til at tage fra ham, Jeg har Döyet saa meget Ond der som ieg engang ikke har Döjet i Fängsel hvor ieg har väret nemlig i Tranquebar som arrestant som Klokker; og jo Längere ieg er her jo värre; for 10 Dage siden Lukkede de Dörren for mig Da ieg vilde gaa Lidet ud for at Röre mig; da ieg paastod at vilde ud, blev Herr Detlevsen saa graavt at han spittet mig i Öynen, som ieg faet meget fortrjdeligt, ieg maa tillige stoppe mine strumper selv; og värre ieg har kun 2nde Paar meget daarlige Derfor er mine venligste begiäring om Herr Justice Raaden vilde behage at sende mig nogle Paar Uldne strumper med dette bud og om ieg lige saa kunde faa nogle daglige skiorter da ieg ikke har mange.<sup>29</sup>*

I 1800 flygtede han fra Ditlefsens pleje og kom i pleje hos acci-bebetjent Grefsted. Han flyttede igen til Kirke Værlöse hos Løndals enke<sup>30</sup>, men da hun ikke ville have ham boende længere, flyttede han tilbage til Roskilde. Inden da blev han indlagt på



17814 — 142. Roskilde d. 29. Jul. 1814  
Allerhöfdest P.M.  
Da ieg nu blivner iudvontt at see  
med Søvst. Skal gaa til de  
Tranquebar saa nu min Allerhöfdest  
Engenring til Svand. Høj Mandbofmes  
Allerhöfdest at fader mig i fundering  
og Alvor kunde Højkonung at lade mig  
komme til Tranquebar til minn bønn.  
som dog nu fader været skild for i di  
17. dages tid. for den Alvorværdige Høj  
vil lade Høj Mandbofmes Højkonung  
forvænter nu Lulörning af den Høj.  
som Lulörning alle gode hærter  
Allerhöfdest  
Carl Ludvig Runge

Frederiks Hospital i København i 19 dage i juni/juli 1811. Amtsprovsten i Roskilde, Hertz, skrev den 22. juli 1811: "(Runge) har i dag meldt sig hos mig som huusvild og uden ringest hjælp til livets ophold, - Jeg har derfor, da jeg desuden under denne mands Ophold her i Byen aldrig har hørt noget uskikkeligt om ham, anseet det for min Pligt at anvise ham forskudsvis 1 Rd ugentlig at Byens Fattigkasse, indtil nærmere Bestemmelse om hans underholdning kunne erholdes"<sup>31</sup>. Han boede nu hos en Madm. Hering i Roskilde. Den 7. juli 1812, skriver Runge: "...at dog vilde needigst forbarme Dem over mig Ulykkelige mand. ieg gaer nu her i byen ikke som et menneske. Eller honett mand. men som den, aller usseligste Straten Rövere. min usselige frakke især skiorter trænger ieg ogsaa til kortt sagt. min skinben i klæde stykker er saa ynkverdigt og Elendig. Som ieg kan tænke, fra den tid af, da ieg kom til Verden, saa at ieg med Rette kan skrive Herre forbarme dig over mig". Herings enke støtter ham i hans udsagn: "Det Hr. Runges andragende er sandferdig kan ieg bevidne med min Ed om forlanges"<sup>32</sup>. Runge skriver den 8 aug. 1812: "...at have dog medlidenhed imod mig og tænke paa mig. Da ieg gaer her



lige (som) den aller usseligste Tigger, ja ieg kan med sandhed skrive, at ikke udi selv Dannemark kan ikke findes den Aller usseligste Tigger eller Bettler udi hele Dannemark, kan ikke gaae elendigere end som ieg"<sup>33</sup>.

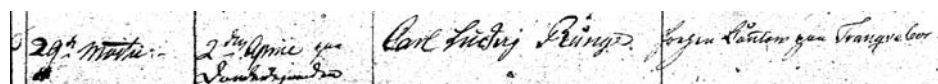
Han skrev ofte til myndigheder. Tanken om Tranquebar og gensyn med sine børn fyldte meget i hans liv. I maj 1799, skrev han: "Lad mig komme til Kiøbenhavn i indkommende Mohned, nemlig Juni Mohneds begyndelse, for at ieg kan skaffe mig det nødvendige til min Reise til Tranquebar, Give nu hvad di behager, tÿ har jeg mistet min Eÿendom og mine 3nde Umÿndige Börn, saa maa Di gierne lade tage Lidet af mig. Hielp gode hr. Justicie Raad paa Jesu blod ...det beder dem ringe tieneren Carl Ludvig Runge"<sup>34</sup>; i et andet brev fra den 29 juli 1814 : "Aller ärbödigst P.M. Da ieg er bleven underrettet om, at der med förste skall gaa skibe fra Kiöbenhavn Tranquebar saa er min Aller ärbödigste begiering til Deres höy Velbohrenhed Aller ärbödigst at have mig i Erindring og Ädel Sinde huykomelse at lade mig komme til Tranquebar til mine börn som ieg nu have väret skild fra udi 17. Aars Tid. for den ädelmundige hielp vil deres Hoÿ Velbohrenhed sikkerligen forvente en Belönning af den Gud som belönner alle gode Handlinger"<sup>35</sup>

Det er ikke muligt at se, om Runge nogensinde fik svar fra myndighederne. Det skal bemærkes, at præsten Johan Fridrich König døde allerede i 1795! Efter consistorial rets afgørelse måtte Runge ikke vise sig i nærheden af Tranquebar, så længe König var i live.

Carl Ludvig Runge, "forhen kantor paa Tranquebar", døde 70 år gammel af "alderdom og svækkelse" den 29. marts 1819 uden at gense sine børn og blev begravet den 2. april fra domkirken i Roskilde.

### Familien i Tranquebar

Vi kan følge hans børn i Tranquebar endnu nogle år<sup>36</sup>. Sophie Magdalene Runge giftede sig, 17 år gammel, med Jens Jacob Wodschow fra Ribe den 8. juli 1802. De fik 13 børn (11 piger og 2



Kirkebogen fra 1819 (Roskilde Amt, Sømme Herred, Roskilde Domkirke Sogn) - Runges død (sidste linje).

drengene). Hun døde 38 år gammel, dagen efter hendes sidste barns – Johanne Mette Magdalenes – fødsel, den 13. april 1823. I Zions Kirkes Kirkebøger står: " Begravede Hr. Dr. Caemmerer paa den nye Kirkegaard den fromme og dydige Kone Madame Sophie Magdalene Wodschow.- Hun var 38 Aar gammel og efterlod sig en sorgende Mand og 13 uforsorgede levende Børn, avlede i et 21 Aars kjerligt Ægteskab, at begræde hendes store Tab".

Jens Jacob Wodschow døde den 2. sep. 1832. Sophie Runges og Jens Jacob Wodschows næstældste barn, Sophia Elisabeth Wilhelmine, blev gift med Georg Alexander Thaae, og de fik børnene Georg Fritz Dansborg (1827), Sophie Marie Magdalene (1828), Jens Peter (1832?). Jens Peter var et af besætningsmedlemmerne på Galathea expeditionen i 1845<sup>37</sup>. En anden datter, Justa Jacobina Hoff, giftede sig med Thomas Locke.

Runges anden datter Charlotte Amalia, som var opfostret hos Rustmester Köhn, blev gift med Skibskapitain Jacob Jahnsen i 1807. Zion kirkes Kirkebog noterer også i 1832 om Rustmester Köhns egne døttre: "Novbr. 1. Begravet paa den Gl. Kirkegaard Christina Margaretha Köhn 36 Aar gammel. Døde, ugift og i Fattigdom. Fri Jord. Novb. 16. Begravet paa den gamle Kirkegaard Annemarie Köhn 40 Aar gammel - døde ugift og i Fattigdom. Fri Jord".

Livet havde ikke været let for Runge-Wodschow-Thaae familien. Her er et brev fra Sophie Thaae til Guvernør Mourier, efter hendes mands - Georg Alexander Thaaes - død d. 4 aug. 1832, 36 aar gammel.

*"Tillad mig at jeg herved tager den Frihed at tilskrive Dem disse Par Linier, og lader Dem vide, nemlig, siden min salig Faders Død har mine 3 uskyldige fadderløse smaae nydt om Aaret 2 Gange det smule af Frue Colbiörnsens Pension<sup>38</sup>, som jeg oprigtigen kan sige Dem, var en stor Nytte for mine Börns Klædder, men nu denne gang har disse stakkler mist dette, og som jeg nu er i stor forlegenhed at faae skaffet klædder til dem. - Derfor gode Hr. Gouverneur Mourier, tager jeg nu den Frihed, og bede Dem gunstigst om, at bevise mig den store Tjeneste at lade mig faae af disse Penge som sig har lagt i Gouvernementet for mine smaae, deraf forlanger jeg 30 Madras Rupies til deres klædder, da de smaae er i ydderst Trang for dette for nærværende Tiid. - Jeg haaber at De som en Kiær Fader ikke tager dette for en Fornærmelse, som jeg har ###reven Dem til og forlanger disse Penge*

*Jeg er altid*

*Deres hengivne*

*Sophie Thaae*

*Tranquebar 6te Juni 1836"<sup>39</sup>*



*Et hus på Kongensgade fra dansk tid - Rehlingsgård. (Foto: P.S. Ramanujam)*

Sophie Elisabeth Wilhelmine Thaae døde 38 år gammel i Tranquebar d. 12. juli 1843 af kolera. Historien om Runges familie slutter brat her, for der er ikke flere dokumenter om familien.

Man kan undre sig over, om Peter Ankers dom over Runge var for hård. Det danske kancelli i København syntes, at "Ankers ordning 'både i henseende til dens form og dens realitet forekommer dette kollegium besynderlig'"<sup>40</sup>. Forholdet mellem Peter Anker og missionærerne har været til tiden anstrengt. Selvom Anker havde loven på sin side, ville han måske i dette tilfælde statuere et eksempel. At Runge aldrig fik tilladelse til besøge sine børn efter Königs død kan virke besynderligt. Var Runge for syg til komme til Tranquebar? Var han i fare for sig selv og andre? Desværre kan vi ikke finde svar i arkiverne.

#### **Noter:**

#### betyder, at dokumentet er beskadiget. (?) betyder, at teksten er utydelig. ? er spørgsmålstegn i dokumentet. RA står for Rigsarkivet.

Jeg takker Benjamin Asmussen og Henriette Gavnholdt Jakobsen, Handels- og Søfartsmuseet for Ib Andersens billede af Nygade i Tranquebar fra 1948 og billedet af en palanquin; Erling Bondesen, Kirsten Andersen, og Gorm Bruun Hansen takkes for en hjælpende hånd med artiklen.



*Huset hvor guvenør Peter Anker boede, efter en omfattende renovering støttet af Nationalmuseet i København. (Foto: Trankebar Forening)*

- 1 Admiral Ove Gedde er begravet i Roskilde domkirke.
- 2 RA: Det kgl. ostindiske Guvernement - Kolonien Trankebar - Mandtal over indbyggere i Tranquebar (1790) (Pakke 1447A)
- 3 Tranquebar – Architectura 9, Selskabet for Arkitekturhistorie (1987)
- 4 Det er usikkert, om det var Ove Gedde som anlagde fortet. Henning Munch Engelhart skriver, at Geddes bygning lå på Admiralgaden. (Engelhart, "Det danske ostindiske etablissemeters historie", Det Kgl. Bibliotek NKS 771b kvart)
- 5 Kongensgade var hovedstrøget i byen; den største del af danskere, og andre europæere boede i Kongensgade, Nygade, Prins Jørgensgade, Admiralgade og Dronningensgade. De fleste gadenavne i Tranquebar er danske den dag i dag, omend oversat til engelsk og tamil (Kings street, Queens street, Admiral street, Goldsmith street osv.)
6. Zions kirken er den ældste eksisterende protestantiske kirke i Indien.
7. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager 1793 #68 (Pakke 1011).
8. RA: Kay Larsens Dansk Ostindisk Personalialia og Data - kan ses på



www.ddd.dk/andrekilder.html.

9. Landsarkivet for Sjælland - Zions Kirkebog (mikrofilm)
10. Thomas Christian Walter var guvernementssekretær, justitsråd, finansråd og 'anden hånd' i embedsværket i Tranquebar.
11. Note 8.
12. Johan Friderich König var udsendt som missionær i 1767.
13. Peter Anker var guvernør i Tranquebar fra 1790 til 1808.
14. Frederik August Caemmerer, født i Wusterhausen i det Brandenborgske d. 22de Juni 1767, kom til Tranquebar som missionær i 1791 og døde i 1837. (Zions kirkebog)
15. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1793) #72 (Pakke 1011) - også følgende vidners udsagn.
16. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1793) #94 (Pakke 1011)
17. Claus Peter Buck var ansat som kopist i 1788 og blev civil gageskriver i 1791.
18. Sara Lovisa Martini var gift med missionslægen Mauritz Marcus Martini.
19. I 1790, svarede en Pagode (indisk mønt) til 2 Rigsdaler eller 36 fanoer. ("<http://www.danskmoent.dk/wilcke/w3trank.htm>")
20. Jens Due var drankforpagter og ejede det største taverne "Danske Vertshuss" i Trankebar.
21. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1793) #89 (Pakke 1011)
22. Ole Kongsted nævner i sin artikel "Census as source material for the history of music" at, 'Ronge' boede på Monchebroe 7. Artiklen er interessant, fordi den også beskriver hvordan en folketælling blev foretaget (Ole Kongsted i: Musik og Forskning, 2. bd., Kbh. 1976, s. 154-168).
23. Heinrich Friderich Schlegel var kammerråd i Kommercekollegiets tyske og ostindiske sekretariat.
24. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1798) #194 (Pakke 2015)
25. Tante Kühn var Margaretha Catharina Tannen, sandsynligvis en søster til Runges kone, Anna Elisabeth Tannen.
26. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1798) #194 (Pakke 2015)
27. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1798) #194 (Pakke 2015)
28. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1799) #114 (Pakke 2019)
29. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1800) #218 (Pakke 2021)
30. RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager

- (1811) #61 (Pakke 2045)
- 31 RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1811) #61a (Pakke 2045).
- 32 RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1811-1813) #48/1812 (Pakke 2045).
- 33 RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1811-1813) #56/1812 (Pakke 2045).
- 34 RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1799) #309 (Pakke 2020).
- 35 RA: Kommercekollegiet - Ostindiske Sekretariat - Journalsager (1814) #142 (Pakke 2046).
- 36 se note 8.
- 37 "Thaae, Jens, lærling 2. klasse. Forældreløs fra Tranquebar" ("<http://www.koustrupco.dk/images/mandskabsliste.pdf>")
- 38 Sophie Thaaes mor, Sophie Magdalene Wodschow f. Runge, var i pleje hos Mdm. Colbiörnsen.
- 39 RA: Det kgl. ostindiske Guvernement, Kolonien Trankebar, Indkomne breve til guvernøren, (1835-1836) #439 (Pakke 1384).
- 40 "Vore gamle tropekolonier", bind 7, Aage Rasch, 1966, s. 96.